

бачылі, як ішоў Хут у капялюшыку з кіёчкам, замест чаравічкаў – казліныя капыткі. Яго спыталі:

– Куды ідзеш?

– У Варашылкі на работу, – быў адказ.

Так Хут з’явіўся ў Варашылках. Спачатку пасяліўся ў хаце Міхася і Ганны Жаброўскіх. Дакучаў ім: то варыва выхапіць з печы і вынесе на вуліцу, то залезе на печ і рагоча на ўсю хату. Вельмі не любіў ягнят і авечак. Усю ноч конна ездзіў на авечках, раніцай гаспадар знаходзіў іх распуджаных і ўпацелых. Калі згарэла будыніна, дзе Хут любіў “кватараваць”, то ён ператварыўся ў абгарэлае палена, якое ляжала на пажарышчы. Дрозд Юзюк падабраў гэтае палена – і з таго часу Хут пасяліўся ў яго. Быў вельмі гняўлівы. Зазлуецца на гаспадара, пойдзе ў яго гумно, дастане з тарпы снапы, расцеліць пасад на таку і пачынае малаціць. Нідзе нікога не відаць, толькі цапы самі б’юць па снапах: “Цупу-лупу, цупу-лупу”. Салому акуратна вытресе, збожжа адзеліць ад мякіны, змяце ў кучу, а потым змяшае-змяшае зерне з мякінай і саломай і пакіне гумно.

Аднойчы Шышкела і Лявіцкі зайшлі да Дразда пагасцяваць, гамонка зайшла пра Хута.

– Не можа быць у наш час нікага Хута, – засумняваўся Лявіцкі. У гэты момант сама сабой адчынілася шапка і на падлогу выкаціліся яйкі – шлёп-шлёп і паразбіваліся. Шышкела зняў з галавы шапку, паклаў яе на ўслончык, усеўся на шапку і, гледзячы на агонь у грубцы, сказаў:

– Хай ён маю шапку возьме...

Толькі ён гэта сказаў, як яго шапка апынулася ў грубцы і пачала гарэць.

Хут па моладзі кідаў шчапанікамі, але не трапляў, толькі палохаў. Раз ад гаспадара сыр схапіў са стала і папёр за лазню. Гаспадар пабег за ім крычачы: “Юзюк, аддай сыр!” (Хут называў сябе Юзюком, іншы раз Дрозд з ім размаўляў). Тады Хут кінуў сыр у траву. Ксяндза не баяўся: аднойчы святыя шкаплеры ў яго выхапіў і заткнуў пад страху.

Ехаў аднойчы з кірмашу са Свіра Руды Зыгмант Мікалаевіч з суседам. Разгаварыліся пра Хута. Зыгмант Мікалаевіч стаў пярэчыць суседу, што нікага Хута няма, што гэта – выдумкі. У гэты момант нехта выхапіў у яго з зубоў люльку і кінуў у балота, а потым – чах-чах і абрэзаў у каня хвост. Калі ж пераязджалі каля Запаліна праз раўчук, то і падводу нехта перакуліў...

Дрозд дачуўся, што ў Лодасях на Пастаўшчыне ёсць чалавек па прозвішчы Гансіеўскі, які ўмее праганяць нячыстую сілу. Дрозд запрасіў Гансіеўскага ў Варашылкі, той з адмысловым званочкам тройчы абышоў будынку Дразда, але ад першага разу Хута не выгнаў, бо гаспадар за

“фатыгу” усунуў у кішэнь Гансіеўскага грошы. А такая справа, як выгнанне блукаючых душ, павінна выконвацца бясплатна.

За другім разам адправіў Гансіеўскі Хута ў Свіра да яўрэя. Хут – гэта не чорт, а пакутуючая няхрышчаная душа. Калі ўцякаў Хут з Варашылак, то са злосці ўкраў ад Гансіеўскага падпінку, хаця, Кажуць, ён не меў права браць.

Лявіцкі Мечыслаў Андрэвіч раскажаў легенду “Браткі”.

У Полацку ля кірмашу трымаў шынкар карчму. Ён у маладосці на Купалле быў з дзяўчынай, тая зацяжарыла і нарадзіла хлопчыка. Прайшло каля 20 гадоў. Да карчмара стаў часта наведвацца малады прыгожы хлопец. Гаспадар карчмы запрывмеціў, што хлопец заглядаецца на яго дачку і дачка адказвае яму ўзаемнасцю. Згулялі вяселле. Калі выведалі, з якога зяць роду-племені, высветлілася, што павянчаліся брат і сястра. Уражаны тым, што здарылася, брат прапанаваў сястры пайсці ў лес і абярнуцца травой:

– Не быць нам мужам і жонкай, а быць травой – братам і сястрой, якую на Купалле будуць ірваць і нас успамінаць.

Сястра згадзілася і сказала:

Хай будзе такая травіца – брацятка і сястрыца. На брата – сіні цвет, на сястрыцу – жоўценькі.

Кветку гэту называюць браткі.

У кастрычніку 2008 года пра Хута перадала аповед свайго дзеда, Позныша Юстына, 1852 года нараджэння, яго ўнучка, дзевяностагадовая Лукашэвіч (Позныш) Марыя.

У Фігашкі (вясковая мянушка) былі дзве распусныя дачкі, якія пазашлюбных няхрышчаных дзяцей закопвалі ў хляве. Гэтыя няхрышчаная душа і трывожылі жыхароў вёскі. Мой дзед Юстын раскажаў, што ў ніякія здані не верыў. Адночы прыйшоў да суседа, намалюваў на падушачцы вугальком крыж і сказаў: «Няхай зараз нячыстая сіла падступіцца». І ў гэты момант з падушкі пасыпалася пер’е. Мяне гэта вельмі здзівіла. Я падумаў, што, можа, падушка была парваная. Тады ўзяў з лавы дзежачку: “Ну няхай толькі зачэпіць!” У гэты момант нейкая сіла вырвала з рук дзежачку і разбіла на клёпачкі.

Ды не толькі з дзедам адбывалася незразумелае. Насупраць Фігашкі жылі Рымары. Ім таксама дакучаў Хут. Адночы на Вялікдзень сабралі свянцонку (яйкі, каўбасу, сыр, хлеб, соль), каб панесці ў касцёл свенціць, звязалі ўсё ў белую хустачку. Раптам белая хустачка са свянцонкай па паветры паплыла за гумно, нібы нехта нябачны панёс яе.

Псаваў ў гаршках варыва. У капусту ці буракі то попелу насыпле, то мякіны ці пілавіння. Вельмі любіў каня, падкармливаў, адбіраючы корм ад кароў. Конь з зімы выхадзіў сыты, а каровы ледзь ногі цягалі.

Паклікалі Гансіеўскага з Лодасяў, каб супакоіў Хута. Ён прыехаў са сваім званочкам, які набыў у святым месцы Люрд. Два разы абышоў забудовы і папрасіў, каб ніякай платы яму за гэта не давалі, бо інакш не

дапамога. Калі ад'язджаў, то няхрышчаныя душы знялі з каня аброць і схавалі. Давялося Гансіеўскаму майстраваць аброць з вяровачак. З таго часу Хут знік.

Хата, дзе адбываліся свавольствы, пустуе, з часам пачарнела. І зараз змрокам каля “чорнай хаты” людзі праходзяць з асцярогай, а дзеці – прабягаюць.

”Божы Пасланец”(легенда)

Калі царскія палачы залівалі крывёю край, знайшоўся чалавек, які падбадзёрваў людзей у той змрочны час, прадказваў, што мукі і здзек вечнымі не будуць. Ён не браўся за зброю, не клікаў для кровапраліцця, але палымяным словам у вочы царскім сатрапам рабіў закіды пра іх злачыннасць, папярэджваў, што Бог здзек над невінаватымі і пакоранымі не даруе. Гэта быў Фларыян. Не спадабаліся яго словы царскім сатрапам, арыштавалі Фларыяна і прысудзілі павесіць.

Граф Мураўёў Віленскі, якога ў народзе назвалі “Мураўёў-шыбельнік” меў дзесяткі памагатых клічкі якім даваў невыпадкова. Капітана, якому даручыў павесіць Фларыяна, называў “Катвер” (у сэнсе верны кат).

...Перад астрогам змайстравалі шыбеніцу. Сагналі вялікі натоўп людзей. Мужчыны стаялі моўчкі, жанчыны ўсхліпвалі, бо ведалі, што караюць невінаватага. Вывелі з цямніцы Фларыяна, ён горда ўзняў галаву, акінуў развітальным позіркам прысутных. Натоўп загаласіў. Капітан ўласнаручна закінуў Фларыяну пятлю на шыю і выбіў з-пад ног табурэтку. Вузел пятлі сам сабою развязаўся, а Фларыян спакойна застаўся стаяць на памосце.

–Двойчы не вешаюць,–загуў натоўп.

–Гэта ў вас. А ў нас, колькі трэба, столькі і вешаюць. Перавязаць вузел і павесіць,–загадаў капітан, а сам сеў на каня, каб назіраць за экзекуцыяй.

Моцна заціснулі каты вузел пятлі, зноў закінулі на шыю... Вяроўка развалілася на кусочки бы зробленая з сырой гліны.

–Змова! Хто падсунуў гнілую вяроўку, таму кулю ў лоб,–закрычаў капітан.

Прынеслі тоўстую канапляную вяроўку, прыладзілі да шыбеніцы і сталі зноў закідваць на шыю пятлю.

–Божа, уратуй невінаватага,–залямантавалі ў натоўпе жанчыны.

У гэты момант на небе з’явілася невялічкая хмарка, стаў пырскаць дожджык...І раптам раскат грома і пярун ударыў проста ў шыбеніцу, расшчапіўшы яе на дробныя трэсачкі. Конь ад перапуду скінуў вобземлю капітана, канваіры, кат і публіка разбегліся. Знік і Фларыян.

Праз некалькі гадоў сталым дзецюком апынуўся ён у Каралінове. Сам пра сябе нічога не расказваў. Але, кажуць, у зямлі ёсць вушы і мова. З часам пра Фларыяна на Камайшчыне стала вядома ўсё. Дажыў ён у

Каралінове да сотні гадоў, а можа і болей. Паны караліноўскія і навакольныя людзі яго вельмі паважалі. І было за што. Ён умеў лячыць людзей і скаціну, справядліва ўладкоўваў спрэчкі паміж суседзямі, даваў карысныя парады па вядзенні гаспадаркі, цуды здзяйсняў.

Як толькі на пасееную вясной збажыну злятлася кляваць варанне, Фларыян выходзіў на палетак і прасіў на птушынай мове, каб не псавалі пасевы. І птушкі слухаліся. Ды што птушкі? Нават навальніцамі кіраваў. Ідзе на Каралінова чорная-прачорная грымотная хмара з градам. Выйдзе Фларыян і пакажа ёй шлях на Буцаўскія Ройсты. І хмара хутка паварочвала туды, біла громам і шпурляла градам па балоце.

А ўжо як дзяцей любіў парабкоўскіх і вясковых! Ватагамі вадзіў іх у грыбныя і ягадныя месцы, а ўзімку чытаць і пісаць навучаў, ладзіў на ставе “калаўрот”, на якім па чарзе каталіся дзеці. Людзі называлі яго Божым пасланцам, меркавалі, што Фларыяна паслаў на зямлю сам Бог, каб паказаць, што ёсць на зямлі Божая Апека і Дабрыня.

Балдук і Балдучыца (легенда)

Сярод дрымучых лясоў, дзе зараз красуюцца азёры Балдук і Балдучыца, стаяла вёска. Жылі ў ёй працавітыя людзі: гадавалі жывёлу, палявалі, рыбачылі—усё здабытае дзялілі па справядлівасці. Для кожнай хаты расла рабінка, з ягад і зёлак умелі рабіць лекі ад розных хвароб. Але пасля таго, як у наваколлі з’явіўся злы вядзьмак, жыццё ў вёсцы разладзілася. Заразіў ён людзей зайздрасцю, сквапнасцю, няўжыўчынасцю. Дзеці перасталі паважаць бацькоў, бацькі апекавацца дзецьмі, брат пайшоў на брата.

Быў сярод вяскоўцаў мудры, паважаны усімі чалавек — вядун, які ўмеў не толькі прадказваць будучыню, але пры небяспецы знаходзіць і спосаб уратавання. Двойчы выратаўваў ён вёску: раз ад голаду і раз ад пошасці. Па законах магіі мог ён зрабіць гэта толькі тройчы. Варажнеча сярод людзей зайшла так далёка, што была страшней за голад і пошасць. Вядун стаў рыхтаваць чарадзейнае зелле. У гэты момант да яго падышоў вядзьмак, зарагатаў:

Дарэмна стараешся, вяскоўцы сапсаваліся канчаткова. Хаця ты выведаў сакрэт чароўнага зелля, але не знойдзеш людзей, каб пайшлі на ахвярнасць дзеля другіх—б’юся аб заклад. Я нашлю на вёску бяду, і калі хоць дзесятая частка тваіх суседзяў праявіць клопат пра іншых, то я адступлюся, у вёсцы запануе дабрыня. А калі не—то не жыць людзям у гэтай прыгожай мясціне.

Вядун спадзяваўся на разважнасць сваіх аднавяскоўцаў, верыў, што ў час усеагульнай бяды яны згуртуюцца, не пакінуць бліжніх і ад задумы не адмовіўся, працягваў рыхтаваць зелле. Каб яно было памоцным, патрэбна разбавіць зелле вадой з цудадзейнай крыніцы, зачэрпнутаю на Купалле ў поўнач. Вядун ведаў, што выратаваць людзей ад бяды змогуць Балдук і Балдучыца, бо іх сэрцы не заплямленыя ніякімі хібамі. Але ім

прыйдзеца прайсці праз выпрабаванне і загінуць, калі вяскоўцы не апамятаюцца. Саміх жа вяскоўцаў тады чакае выгнанне.

Цёмнай купальскай ноччу Балдук і Балдучыца пайшлі ў лясную глухамань за чароўнай вадой. Крычалі совы, патаемныя шоргаты, страшныя цені нейкіх пачвар суправаджалі іх, але яны дайшлі да цудадзейнай крыніцы, якая пырскала з-пад гары, і набралі вады. Калі здабытчыкі вярнуліся ў вёску, то завіталі да вядуна, які з дапамогай прынесенай вады скончыў рыхтаваць зелле.

Раптам узняўся вецер, пачаў ламаць, крышыць рабінкі, зрываць стрэхі з хат, стаў лупіць пярун, а з неба, бы з магутнай ракі, хлынула вада. Людзі ад страху павыскоквалі з хат, ратаваў кожны сам сябе, ні пра дзяцей, ні пра хворых ніхто не падумаў. Вада залівала вуліцы, людзі сталі ўзбірацца на стрэхі, залазіць на дрэвы. Спадзяванні вядуна не апраўдаліся—вышла так, як казаў вядзьмак.

Балдучыца выліла частку зелля са збаночка—і навальніца адразу супакоілася. А людзі, за тое што не вытрымалі выпрабавання, ператварыліся ў буслоў і, цяжка ўзмахваючы крыламі, пачалі пакідаць вёску, разлятацца ў розныя бакі... Як толькі дакраналіся ў новых месцах да зямлі, зноўку ператвараліся ў людзей, сталі абжываць новыя мясціны, засноўваць вёскі. Ад Барыса пайшла вёска Барысы, ад Янука—Януковічы, ад Яцынкі—Яцыны.

Балдук і Балдучыца—сведкі гібелі роднай вёскі — стаялі, трымаючыся за рукі, а з вачэй іх ліліся слёзы. Лужынкі слёз спагадлівых людзей вядун павялічыў у мільёны разоў. Яны сталі азёрамі, Балдуком і Балдучыцай, злучанымі паміж сабой рукамі—пратокай. Рэшткі чароўнага зелля са збаночка распырскаліся па наваколлі і па сённяшні дзень сцякаюць у азёры дзесяткамі крыніц.

Балдуцкае страшыдла. Здарэнне

У вёсцы Станчыкі расказваюць пра выпадак, які здарыўся аднойчы з аднавяскоўцамі.

—Паехалі баба з дзедам на лодцы нарыхтаваць трыснягу, каб перакрыць лазню. Нажалі, павязалі ў снапкі, раўнамерна паклалі на лодку і сталі адязджаць ад берага. З імі быў сабачка Жучок, які сядзеў на трысці.

Як толькі адплылі ад берага на глыбіню, лодка пачала гайдацца ўбакі. Жучок саскочыў з лодкі і паплыў. У гэты момант з вады паказалася вялізнае чорнае страшыдла з вялізнай галавой, з доўгімі вусамі і маленькімі вочкамі. Яно раскрыла вялізную пашчу і праглынула сабачку. Потым развярнулася зноў да лодкі. Праз чыстую ваду было яго добра відаць—даўжыня не менш 5-ці метраў, вагу дзед прыкінуў—5 пудоў (80кг). Страшыдла ўхапіла дзедава вясло і знікла ў глыбінях возера.

Расказваюць, што ўлетку страшыдла падплывае блізка да берага, любіць паласавацца качкамі ці гусямі. А аднойчы ад жанчыны выхапіла ручнік, калі яна паласкала бялізну ў возеры.

.Мясцовыя рыбакі сцвярджаюць, што гэтае страшыдла зусім не выдумка. Справа ў тым, што ў возеры водзяцца самы. У вайну злавiлі аднаго, ён быў даўжынёй 3 м і важыў 3 пуды (50 кг). На людзей ён не нападае, жывіцца рыбай, лягушкамі, бывае—вадаплаўнай птушкай. А наконт вясла і ручніка—суцэльная выдумка. Сом занесены ў Чырвоную кнігу Беларусі, ахоўваецца законам.

Хутар Бортнікі

Толькі добра прыгледзеўшыся можна вызначыць месцазнаходжанне хутара Бортнікі. Яшчэ ў 70-я гады XX стагоддзя жылі тут браты Лявiцкія—Зыгмант, Адамка і Людвік. У час адной сустрэчы Людвік расказаў пра паходжанне Бортнікаў:

—Мёд ва ўсе часы лічыўся смачным, карысным і лекавым прадуктам. Каб мець да стала неабходную колькасць мёду, пан Хамiнскі выдзелiў прадзеду Людвіка валоку зямлі, даў лесу на забудовы, права ў панскім лесе адшукваць і выкарыстоўваць для развядзення пчол прыдатныя дуплістыя дрэвы і абавязаў займацца здабычай мёду для двара. У сасновых лясах меліся зараслі верасу, малiннiку, чарнiчнiку, на палянах рос бруснiчнiк, разнастайныя кветкі і травы-меданосы. Справы ў прадзеда пайшлі добра. Ён утрымліваў і разводзiў пчол у жывых вуллях—натуральных дуплах дрэў. Потым стаў рабiць борці. Борць—гэта штучнае дупло (вулей) для дзiкiх пчол, якую барцiлi (выдзёўбвалi) ў дрэве з дапамогай барты—сякеры з шырокім лязом.

Ад бортнага промыслу прадзеда і яго сыноў хутар сталі называць Бортнiкамі. Пазней прыстасавалiся пчол трымаць на пасецы ў калодах паблізу хутара. За работай і лазбаннем (зборам) мёду назiраў панскi гаёвы, які патрабаваў расшырэння пасекi. Здаралiся нeмeдавiя гады, а ў двары патрабавалi мёду. Гаёвы прымушаў забiраць увесь узятак, астаўляючы пчалiны рой на гiбель. У вынiку змяншалася пасека і выхад мёду. Прыходзiлася выслухоўваць папрокі і пагрозы ад аканома. А потым здарылася бяда: цi ад марозу цi ад хвароб пасека загiнула. Бацька Людвіка выкупiў зямлю, стаў займацца земляробствам, а ад пчалярства адмовiўся.

Але пчалярны промысел у гэтай мясцiне не загiнуў – iм сталi займацца ў суседняй вёсцы Яцыны, сярод iх Станчык Часлаў. У яго можна купiць скрыль цi слоiк духмянага мёду, паслухаць аповед пра старанных пчолак-працаўнiц.

Як сведчыць навука, пчала на зямлі з’явилася раней за чалавека і добра прыстасавалася да асяроддзя. Бортнiцтва – старажытнейшы промысел нашых продкаў. М. Гусоўскi ў “Паэме пра зубра” пiсаў:

“Бортнiкi нашы на стаўках—разгалiстых соснах...

Выдзяўбуць пешняю борцi і лётвы прыладзяць—

Вось і стаяк-каранёк для залётнага рою.

Так прыручаем пчалу і частуемся мёдам”.

Каб пчолы аблюбавалі борць, яе патрэбна было рабіць на вышыні 4–15 метраў. Забрацца па гладкім ствале на такую вышыню было няпроста, пагэтану выкарыстоўвалася спецыяльнае прыстасаванне–лезіва, якое складалася з казла, сядзелкі і ліны. Узбраўшыся на дрэва, бортнік, седзячы на сядзелцы, прыступаў да работы. На выраб адной борці затрачваліся два тыдні. Для работы выкарыстоўваліся спецыяльныя інструменты–барта, цясло, лапацень, свердзел, далато, скобля-аднаручка, размернік, чакуха, пешні з плоскім і ўвогнутым лязом. Выдзеўбаўшы борць, пчаляр ссякаў вяршыню сасны–здымаў шчык. Гэта рабілася для паскарэння росту дрэва ў таўшчыню, набыцця ўстойлівасці супраць ветру. Такое дрэва называлася “крамлёным”. Звычайна борць высякалі з сонечнага боку. Каб прывабіць новы рой, уваход апрысківалі настоем араматных траў, да сценкі камеры прымацоўвалі акрайчык пчаліных сотаў. Незаселеная борць называлася ялаўкай. Для падгляду пчол выкарыстоўвалі астраву–ствол тонкага дрэва з густымі абсечанымі сукамі.

Праца бортніка патрабавала разнастайных ведаў, назіральнасці, сілы, спрыту і асцярожнасці. Пагэтану прафесія бортніка часцяком перадавалася па спадчыне, “хадзіць на пчол” вучыліся ў бацькоў з дзяцінства. Найбольш важныя сакрэты, у тым ліку чарадзейныя дзеянні і замовы, якімі суправаджалася бортніцтва, бацькі перадавалі дзецям перад смерцю.

Бортніцтва аставіла адбітак у мясцовай тапаніміцы–назвах населеных пунктаў. Астраўляны–ад “астрова”, ствол елкі з каротка абсечанымі сукамі; Бортнікі–ад “барты”, невялікай сякеры з шырокім лязом; Вабішова–ад “вабіка”, невялікага вулля для заманьвання раёў; Васкуны–ад слова “воск”; Даўжані–ад “даўжні”, драўлянага бруса, якім закрывалі ўваход у вулей; Калодна–ад “калоды”, пчалінга вуля; Мядухова–ад “мядухі”, напітку з мёду; Мядзюны–ад слова “мёд”; Пасечная–ад “пасекі”, месца, дзе размяшчаюцца вуллі; Ставішова–ад “стаўкі”, сасны, на якую ставілі калоду з роём.

Шматлікая лексіка бортнікаў стала прозвішчаўтваральнай. Бароўка–лясная пчала; Блізнік–ад “блізніка”, бартовага дрэва з дзвюма борцямі; Васкабоец–ад назвы прафесіі па нарыхтоўцы воску; Зямчонак–ад “зямец”, гэта значыць бортнік; Крамлёнак–ад “крамлёнае”, бортнае дрэва з адпілованай вяршалінай; Лазбень–ад “лазбень”, лубянога посуду для захоўвання мёду; Лапацінскі–ад “лапацень”, прылады для вырабу борці; Пчэльнік–ад “пчэльнік”, “пчаляр”; Раецкі, Райчонак–ад “рой”, пчаліная сям’я; Скаль–ад “скаль”, пчаліная разведка; Сыцін–ад “сыта”, падсалоджанай вады для падкормкі пчол.

У міфалагічных сюжэтах нашых продкаў пчала–божае стварэнне, страля Ярылы, ганец вясны, сімвал урадлівасці і ашчаднасці, узор

працавітасці і арганізацыі калектыўнай працоўнай дзейнасці. Калі пчала вылятала з борцяў, сяляне пачыналі палявыя работы.

Беларусы ўжывалі мёд не толькі як слодыч, але і для рытуальных мэтаў. У прыватнасці варылі канун–ахвярную страву і напой, які выкарыстоўвалі ў час памінак, а хмяльны ліпец і мядуху для пачастунку на вяселлях і радзінах. Без васковай свечкі не абыходзіцца ніводзін хрысціянскі малебен. Воск выкарыстоўваўся ў варажбе і знахарстве. З яго ляпілі фігуркі хворых частак цела, якія прыносілі ў храм і маліліся за цудоўнае выздараўленне. Прадукты пчалярства – воск, праполіс, матачнае малачко, пылок, пяргу выкарыстоўвалі ў народнай медыцыне. Воск з барсучыным тлушчам – як гаючы сродак пры захворванні скуры. Выкарыстоўвалі воск, змешаны са смалой, для замазкі чаўноў, вырабу садовай мазі, васкавання дратвы і інш.

Мёд у беларусаў служыў сімвалам дружбы. Меўся старажытны звычай бонды—частавання мёдам. Паводле народнага павер'я, нават вораг, які прыняў пачастунак мёдам, забываў пра варажнечу

Яшчэ ў 70-я гады XX стагоддзя жылі тут браты Лявіцкія – Зыгмант, Адамка і Людвік. У час адной сустрэчы Людвік расказаў пра паходжанне Бортнікаў.

Хамінскі выдзеліў прадзеду Людвіка валоку зямлі, даў лесу на забудовы, права ў панскім лесе адшукваць і выкарыстоўваць для развядзення пчол прыдатныя дуплістыя дрэвы і абавязаў займацца здабычай мёду для двара. Справы ў прадзеда пайшлі добра. Ён утрымліваў і разводзіў пчол у жывых вуллях – натуральных дуплах дрэў. Потым стаў рабіць борці. Борць – гэта штучнае дупло (вулей) для дзікіх пчол, якую барцілі (выдзёўбвалі) ў дрэве з дапамогай барты – сякеры з шырокім лязом.

Ад бортнага промыслу прадзеда і яго сыноў хутар сталі называць Бортнікамі. Пчалярны промысел у гэтай мясціне захаваўся да нашага часу – ім сталі займацца жыхары вёскі Яцыны, сярод іх Станчык Часлаў. У яго можна купіць скрыль ці слоік духмянага мёду.

У міфалагічных сюжэтах нашых продкаў пчала – божае стварэнне, страла Ярылы, ганец вясны, сімвал урадлівасці і ашчаднасці, узор працавітасці і арганізацыі калектыўнай працоўнай дзейнасці. Калі пчала вылятала з борцяў, сяляне пачыналі палявыя работы.

Беларусы ўжывалі мёд не толькі як слодыч, але і для рытуальных мэтаў. Прадукты пчалярства – воск, праполіс, матачнае малачко, пылок, пяргу выкарыстоўвалі ў народнай медыцыне.

Дзявочая затока (легенда)

Працавалі ў мясцовага пана парабкамі хлопец з дзяўчынай, якія веьмі кахалі адзін аднаго. Справа ішла да вяселля, каб не мясцовы пан Маладосць і прыгажосць дзяўчыны спакусіла пана на злачынства.. Каб разлучыць закаханых, згаварыўся пан з бандытамі забіць хлопца.

Пан адправіў парабка у Лынтупы прадаць цяля. Пакуль хлопец дабраўся ў мястэчка, пакуль прадаў худое цяля, дык і дзень скончыўся. Імгліў дождж, настуліла непраглядная ноч. Лепшага часу для злачынства не прыдумаеш. Адбылося ўсё, як задумалі пан і бандыты. На другі дзень знайшлі парабка недалёка ад Лодасяў на дарозе забітым і абрабаваным.

Вельмі гаравала аб сваім каханым дзяўчына. А крывадушны пан прыйоў у хату да бацькоў дзяўчыны і сказаў, што вельмі ўзрушаны горам дзяўчыны, што шкадуе яе і каб паменшыць яе гора, забірае іх дачку да сябе ў палац.

Зашчамілі у нядобрым прадчуванні сэрцы бацькоў, ды што з панам зробіш. кожны пан у сваіх уладаннях і цар і бог.

Калі ж дзяўчына апынулася ў яго палацы, пан пачаў дамагацца яе цела. не было каму заступіцца за бедную парабчанку. Яна ведала, што не дабром, дык сілай узяў бы яе пан. Таму і сказала свайму кату, што як усе заснуць, сама прыйдзе ў ложак да яго.

Але дарэмна чакаў яе пан усю ноч. Дзяўчына, як усе ляглі спаць, патаемна вылезла ў акно і пабегла да берага Камайскага возера, дзе раней сустракалася са сваім каханым. Доўга плакала яна там аб сваім каханым, аб сваёй гаротнай долі. А пасля ўстала і са словамі: "Калі ня ты, мой любы, дык ніхто мяне не возьме!"- кінулася ў чорную сцюдзёную ваду возера.

З той пары і завецца гэтае месца Дзявочай затокай. Людзі кажуць, што да цяперашняга часу ў поўнамесячныя ночы даносяцца з вады стогны той парабчанкі.

Забаўныя выпадкі

Пошукі “большэвікув”.

Прыгадаем забаўныя выпадкі, якія тут адбыліся ў свой час. Ведаючы негатыўнае стаўленне Людвіка Хамінскага да санацыйнай польскай улады, апошняя нелегальна наладжвала назіранні за ім. Пад маркай абароны чэлядзі ад дрэннага ўплыву падпольшчыкаў у маёнтак накіроўвалі паліцэйскіх і шпегаў. Сын панскага фурмана Ўладзімір Цюкша расказваў, як Хамінскі кпіў з паліцэйскіх. Успамінаў, што звычайна на 1 мая падпольшчыкі раскідвалі ў наваколлі антыдзяржаўныя ўлёткі, а ўлады стараліся ім перашкаджаць. Адноўчы Хамінскі ўзяў у члена КПЗБ Восіпа Бакулы некалькі ўлётак і, прагульваючыся па сваім парку, непрыкметна параскідаў іх. Для яго было вялікім задавальненнем назіраць, як паліцэйскія і сышчыкі насіліся па парку ў пошуках “большавікоў”.

Алялюя.

У Альшэве і наваколлі на другі дзень Вялікадня па вёсках хадзілі валачобнікі (такі быў звычай), якія з дазволу гаспадара “падвасэльвалі хату” – пад акном спачатку выконвалі “Алялюю” (рэлігійную песню), а потым – “дрындушку”, у якой або ўслаўлялі гаспадара, або жартавалі з

яго. За гэта атрымлівалі пачастункі. І вось група валачобнікаў з Нарэйшаў абышла вёску Грумбіненты, у апошняй хаце падсілкаваліся з гарэлкай і на падпітку вырашылі “падвесьліць” альшэўскага пана Хамінскага. “Алялюю” сяк-так праспявалі, а якую “дрындушку” праспяваць – не дамовіліся, таму замоўклі. Пан вынес на сподачку залаты рубель і фарбаванае яйка.

– Цо бэньдзеце спончонтку бралі: свенцонэ яйко чы руб? – гаспадар, магчыма, хацеў праверыць ступень рэлігійнасці валачобнікаў.

– Руб, паночку, а яйка ўсунь сабе ў д...у, – азваўся на дабрым падпітку вясковы рызыконт. Пан не вытрымаў дзёрзкасці і да стоража:

– Просіць руб, то і руб (рубані) п’янчугу плёткай.

Рызыконт не стаў чакаць. Яго нібы ветрам здзьмула: шыбануў у парк дай Бог ногі. Стораж спусціў сабаку, а рызыконт спрытней за ката ўскочыў на елку і прасядзеў там аж да раніцы, пакуль не прывязалі сабаку зноў. З гэтага часу да Місюка прыклеілася мянушка “Руб, паночку!”.

Кароль Жыгімонт Стары і “русалкі”.

Вяртаўся кароль Зыгмант Стары са світай у Алшэва з палявання. Раптам учуў меладычны спеў у лесе. Гэта разносіўся жабін “хор” з панскай сажалкі.

–Хто гэта спявае?–звярнуўся кароль да прыдворнага блазна Станчыка.

–Русалкі. Мужчын завабліваюць...

–І што?

–Адорваюць іх жаночымі ласкамі. А калі што не так–заказываюць да смерці і выкідваюць на муравейнік..

Кароль прышпорыў каня, а Станчык не прамінуў заўважыць:

–Не будзе ў нашага караля нашчадкаў...

Іргінія (легенда)

Дачка дзедзіца Іргінія пакахала простага яноўскага хлопца лесніка Віктара. Яны часта сустракаліся на беразе Глублі, наведвалі наваколле Балдука, снавалі планы патаемнага шлюбу і ўцэкаў адсюль да бабулі ў Вільню. Калі бацька Іргініі даведаўся аб іх каханні, то вельмі ўстрывожыўся і абурывіўся: дачка знакамітага роду стане жонкай прасталюдзіна. Гэта ж ганьба! Ён вырашыў гэтаму перашкодзіць: дамовіўся з войтам, каб Віктара забралі ў рэкруты на 25 гадоў.

Да багатай прыгажуні сталі заляцацца сваты, а бацька прыспешваць замужжа, каб хутчэй забылася пра Віктара. Іргінія пагаравала – пагаравала ды, урэшце, пайшла да шлюбу з сынам лынтупскага пана. Жыццё склалася не найгорш, але першае каханне не забывалася. Віктара пастрыглі, абмундзіравалі і паслалі службыць кудысьці далёка. Служба была цяжкай, бяконцыя муштры, здзекі начальства над салдатамі-навабранцамі... А тут яшчэ крывавае рана–разлука з каханай. І вырашыў Віктар збегчы, вярнуцца дадому ў сваю родную Дамуцёўскую пушчу. Знайшлося яшчэ некалькі аднадумцаў, якім таксама надакучыла муштра і здзек. Прывандравалі яны ў край Блакітных азёр. З часам да іх далучылася яшчэ некалькі дзецюкоў. Стварылі атрад вольных казакаў і сталі трывожыць улады і паноў, каб не вельмі мучылі народ. Віктара выбралі атаманам. Ад мясцовых людзей ён даведаўся, што яго каханая часта катаецца ў карэце па “панскай дарозе” Альшэва–Балдук. Адночы казакі зрабілі засаду. Экіпаж Іргініі трапіў у рукі казакаў. Калі Віктар убачыў каханую–у душы яго абудзілася колішняе палымянае каханне. Ён з хваляваннем раскажаў ёй пра свой лёс, свае блуканні, успомніў пра дамову аб таемным шлюбе і прапанаваў здзейсніць былую мару. Іргінія задуменна выслухала яго аповед і прапанову, потым сказала:

—У глыбіні душы ў мяне да цябе захавалася каханне. Я памятала ўвесь час цябе, нашы сустрэчы, але зараз быць тваёй я не маю права, бо я замужам, перад Богам абяцала быць вернай жонкай. Ды і ты ўжо не той летуценны юнак... На тваіх руках, атаман, маецца кроў ахвяр...

Збянтэжыўся Віктар. Крыўда і боль усхвалявалі яго: перацярпеў столькі мук з-за кахання да яе, выбраў нябяспечны жыццёвы шлях і вось вынік.

Віктар адпусціў фурмана з карэтай, а Іргініі загадаў ісці да сябе ў будан.

—Забыла нашае каханне-мілаванне, то будзеш маёй па прымусу,– прыгразіў ён.

Раніцай казакі сталі клікаць атамана на сняданне. З будана выйшла толькі адна Іргінія.

—А дзе атаман?

—Ён мёртвы...

У будане ляжаў малады прыгожы юнак, а з грудзей тарчалі тронкі клінка.

—Ён сам ці...–грозна спытаў Іргінію сябра Віктара.

—Я,—заліваючыся слязьмі, адказала Іргінія.

Атрад зашумеў:

—Смерць, смерць забойцы!

Пакаранне прысудзілі ёй пакутлівае. Звязалі дзве ладзі. Да ўключыны адной ладзі прывязалі за рукі Іргінію, а ў другую ладзію паклалі цела Віктара. Абоіх абклалі смалякамі і падпалілі. Лодкі адштурхнулі ад берага.

Вечарэла. І тут адбыўся цуд: лодкі развязаліся і паплылі ў розныя бакі, асвятляючы возера. Чаму так здарылася – растлумачыць ніхто не можа і зараз.

У памяць аб трагічным лёсе Іргініі гэтае возера мясцовыя жыхары называюць Іргініяй, хаця на мапах і ў побыце называюць Юргінія, Вяргінія, Вільчынія.

Апавядаюць пра незвычайную з’яву на гэтым возеры, якая мае месца і ў наш час. Пасля спякотнага дня ў поўнач, калі свеціць ветах, над возерам узнікаюцца два белыя-белыя слупы–помнікі Віктару і Іргініі. Яны прадказваюць, якое будзе замужжа ў дзяўчат. Калі слупы рухаюцца ўправа, у бок да Балдука, то можна сёлета смела выходзіць замуж – шлюб будзе шчаслівы, а калі ўлева, у бок Янова–лепш пачакаць.

Куельскія крынічкі (легенда)

Да прыгажуні мельнікавай дачкі сталі заляцацца хлопцы з наваколля, а найбольш каваль і малады казак. Здарылася так, што яны ў адзін дзень заслалі сватоў. Казакоў сват выхваляў жаніха, што багаты, разумны, займае добрую пасадку. Не адставаў і сват кавалю – працавіты, майстар на ўсе рукі, гарманіст. Дзяўчына з простаю сям’ю перавагу аддавала кавалю, памятаючы народную прымаўку: “Каваль куде – жонка пяде, казак скача – жонка плача”, але чакала слова бацькі. Бацька адказваў, што абодва жаніхі людзі прыстойныя. Дачку ж аддаць замуж за таго, хто вытрымае тры выпрабаванні: на сілу, розум і характар.

У назначаны дзень жаніхі з’явіліся да млынара: каваль пешшу, а казак на шыкоўнай брычцы. Выпрабаванне першае: хто самы дужы і найдалей кіне камень. Дзяўчына, каб каваль кінуў далей, дала яму лягчэйшы. З гэтай хітрынкі нічога не атрымалася – далей камень закінуў казак. На месцы, дзе ўпалі камяні, з-пад зямлі пырснулі крынічкі.

Выпрабаванне розуму праводзіў сам мельнік:

– Што бяжыць без повада?

– Рэчка, -- адказаў каваль.

– Што гарыць без полымя?

– Сонца, -- адказаў казак.

– Абодва розумам хуткія, -- заключыў мельнік.

Заставалася апошняе выпрабаванне – характару. За справу ўзялася свацця. Вось умова выпрабавання: кожны падыйдзе да сваёй крынічкі і шапне вадзе сваё пажаданне саперніку. Улічыце, вада ў крынічках чароўная і справядлівая.

Да сваёй крынічкі падыйшоў казак, цалкам перакананы ў сваім прышынстве, а каб каваль не блытаўся пад нагамі, шапнуў вадзе: “Зрабі так, каб кавалю тут і духу не было і след прастыў”. І ўсеўся ў брычку, чакаючы, што да яго падсядзе нявеста і павязе яе да шлюбу.

Падыйшоў да крынічкі каваль. “Яўна я прайграў, -- падумаў ён, -- але любая мая хай будзе шчаслівай.” І шапнуў крыніцы: “Зрабі так, каб жылі ў згодзе, шчасці і багацці.”

Свацця звярнулася да крынічак: “Хай кожны тое мае, што другому жадае!”

У гэты ж міг коні рванулі, казака і след прастыў. Каваль з прыгажуняй тут сталі жыць-пажываць і добра нажываць. З часам тут і засценак вырас. Назвалі яго Куелі, ад прафесіі кавалю (раней гэта прафесія называлася куель, ад агульнаславянскага куде+л, якое мае значэнне “біць”, “удараць”).

(Запісаў Драўніцкі І. П. ад Габрыновіча Івана Эдуардавіча 1921 г.н. з вёскі Балдукі ў 1963-м годзе.)

Цікавая звестка

У гэтай легендзе вада выступае як справядлівы арбітар, захавальніца народнай мудрасці.

Амаль праз паўстагоддзя ў 2010-ым годзе ў “Рэгіянальнай газеце” з’явіўся артыкул Алега Бяганскага “Вада жывая і вада мёртвая”, дзе апісваюцца асаблівасці вады. Прыкладу з некаторым скарачэннем змест артыкула :

“Вада – самае дзіўнае хімічнае злучэнне, першааснова жыцця...Навукоўцы выявілі і зусім фантастычныя [яе] ўласцівасці. У ходзе эксперыменту нейкая колькасць вады на суткі ставілася на таблічкі з надпісамі “Бог”, “Дабро”, “Вайна” і г.д. потым ваду крышталізавалі. Структура крышталю з таблічак станоўчага эмацыянальнага фону была правільнай, сіметрычнай, гарманічнай..., супрацьлеглыя па эмацыянальнаму фону крышталі мелі выпадковы характар, сіметрыя адсутнічала.

Таксама навукова даказана, што чалавек у стане змяняць кластэрную структуру вады сілай думкі...Думкамі мы спараджаем так званыя “сілавыя палі”, якія ўздзейнічаюць на ваду. У тым ліку і на ваду, з якой складаецца цела чалавека. Вось чаму “слова можа забіць” і “слова можа вылячыць”.

Уся наша агрэсія...вядзе да насычэння вады разбуральнай энергіяй. Значыць трэба ратаваць экалогію душы чалавека, экалогію яго слоў і думак...Вось чаму так важны пазітыўны настрой людзей, якія прафесійна працуюць з вадой.

Вада, асвечаная...крыжам, мае супрацьбактэрыяльныя ўласцівасці. Яна гоіць раны, лечыць хваробы.

Дыстыляваная вада – атрута для раслін і жывёл, а вось калонка з абсалютна чыстай вады у некалькі міліметраў вытрымлівае на разрыў некалькі кілаграм груза.

Параўноўваючы легенду і артыкул, здзіўляюся, што народ інтуітыўна ўлавіў уласцівасці вады і адлюстравалі іх у легендзе.

Лілея (легенда)

Пятляе прыгажуня-Страча паміж узгоркаў, адзетых у сасновыя кажухі. З давён-даўна тут пасяліліся людзі. Рыба ў рэчцы водзіцца, дзікі звер у лесе гойсае, пчолкі ў борцях гудуць, зямелька-чарназём добра родзіць.

Пра сваю зямельку казалі так:

Усё ў нас родзіць, як трэба: лён аж да неба, жыта, як карыта, пшаніца як рукавіца, боб як жлоб, гарох з пірог, каноплі з аглоблю і аўсы як лясы...

Жылі на беразе Страчы ў Лаўшах два браты: Янка і Барыс. Адноўчы завіталі ў Лаўшы паляўнічыя. Значавалі. Хлебасольныя гаспадары добра іх пачаставалі і на дарогу ім далі гасцінец – сухіх баравічкоў, мёду...

Не прайшло і года, як з’явіўся сюды пан ужо ў якасці гаспадара гэтых мясцін. Барысу з Януком месца на беразе ракі загадаў вызваліць.

Прыйшлося перасяляцца на кепскія землі, дзе зараз вёскі Барысы і Януковічы. На маляўнічым беразе ракі Страчы стаў будаваць сабе палац. Прывёз цесляроў. Сярод іх быў вельмі ўмелы майстар Пятро Бондар. Пасяліў яго з дачкой Ліляй у часовай хаціне – бараку. Нядоўга цясляваў Пятро – прастудзіўся і памёр. Ліля засталася сіратой (маці раней памерла). Дзявацца няма куды – папрасілася да пана быць парабчанкай. За хлеб і вугал...

У спёку і непагадзь пасвіла панскі статак. Вельмі ветлівая і добразычлівая была яна. У каго гора – словам спагады ўспакоіць, у каго хвароба – добрым словам падтрымае, зэлак-лекаў прынясе... Любілі і паважалі яе старыя і малыя.

– У нашай Лілі залатое сэрца. Яна ў няшчасці нікога не пакіне, – гаварылі пра яе.

Пан будаўніцтва палаца закончыў, гаспадарку разгарнуў – жыві і раскашуй...

Аж тут дайшла да яго чутка, што яго сын Багдан увесь час бавіць з парабчанкай. Шчамлёткі трывогі цісканулі панскае сэрца – гэта ж трэба, з “чорнай косцю” водзіцца. Прываражыла, няйначай.

Багдана прываражыла не дзяўчына-варажбітка, а незвычайная прыгажосць Лілі, дабрыня, сціпласць, працавітасць. Як не пакахаць прыгажуню маладому хлопцу, калі да яе кожная травінка туліцца, кожная кветка паварочвае сваю галоўку. Птушкі без боязні прылятаюць да яе, яна гладзіць іх, частуе крошкамі, вавёркі бяруць з яе рук ласункі. А калі заспявае, то ўсё жывое дыханне затоіць, нават сонейка прыпынае свой бег, заслухаўшыся мілагучнасцю яе песень. Была шчаслівая сірата ад таго, што кахае Багдана, а ён – яе, шчыра і палымяна. Каханне запаліла нязгасным агнём залатое сэрца дзяўчыны.

Бацька не раз спрабаваў угаварыць сына кінуць сяброўства з парабчанкай, прапанаваў яму суседскіх паненак. Але ўсё дарэмна. Багдан і слухаць не хацеў, ён не меў сіл адмовіцца ад свайго кахання. Чарней дажджавой хмары стаў пан. Запёр сына на замок... Месяц трымае, а той з вуснаў не спускае імя каханай, праз сон кліча яе, стаў ад яды адмаўляцца. І рашыўся пан на злачынства...

А Ліля не знаходзіць месца ад вялікага смутку і гора. Расой слёз кропіць мясціны сустрэч, сцяжынкі, па якіх хадзілі разам, вылівае сваю тугу маўклівым альшынам ды рабінам... Прагнаўшы з поля гавяду, падалася аднойчы яна на бераг сажалкі, уселася на іх любімы камень, распусціла свае шаўкавістыя белыя косы і павяла шэпт-успаміны са сваім адлюстраваннем у вадзе... З-за кустоў па-здрадніцку вынырнула чорная постаць. Усплёск вады. Узніклі і расплыліся па воднай роўнядзі кругі...

Лілі не стала. На гэтым месцы са дна сажалкі ўсплыла кветка з беласнежнымі пялёсткамі і жоўта-залацістай сярдушкай. Людзі назвалі яе лілеяй. Кожную вясну, калі гром разбудзіць ад зімовай дрымоты зямлю, а сонейка золатам прамяннёў угрэе ваду, тады ветрык ўскалыша ў калысцы

хваль гэту цудоўную легенду-кветку беларускіх азёр і вадаёмаў – лілію.
А яна разгорне белыя пялёсткі і яўляе сонцу і людзям сваё залатое сэрца.

Магіла вікінгаў(легенда)

Вандроўныя марскія воіны са Скандынавіі па рацэ Страчы трапілі ў край Блакітных азёр. Наша Паазер’е ім вельмі спадабалася. Тут яны сталі займацца рыбалоўствам, несці ваенную службу ў мясцовых князёў. Вызначаліся вікінгі асаблівым умельствам весці бой на вадзе, сябе лічылі “марскімі драконамі”. Паводле іх звычайу астанкі памерлых ці загінуўшых патрэбна аддаць не зямлі, а вадзе. Вось і выбралі яны для магільніка невялікае бяссточнае возера на левым беразе Страчы каля старадаўняй дарогі Полацк--Вільня, якую зараз называюць “панскай”. Так яна стала называцца тады, калі страціла сваё значэнне гасцінца і стала выкарыстоўвацца панамі толькі для прагулак на брычцы.

Вікінгі забітых у час баявых сутычак воінаў хавалі з ушанаваннем, на дно возера апускалі ў даспехах, астанкі памерлых ад старасці ці хваробы спальвалі, каб хвароба не распаўсюджвалася, а попел таксама апускалі на дно возера. Гэты вадаём назвалі возерам мёртвых або Мёртвае возера.

Аднойчы ішоў з Полацка ў Вільню манах-пілігрым, які чуў пра незвычайнае возера-магільнік вікінгаў і вырашыў пацікавіцца ім. Справа была пад вечар. Багамалец заначаваў на беразе азярца. Выбраў месца пад сасной, памаліўся. Толькі пачаў укладвацца спаць, як над вадзяной гладзю зазвінелі званочки і з сярэдзіны возера стаў падплываць да берага кораб, напоўнены каштоўнасцямі. Манах абхапіў яго, паставіў пад сасну і стаў разглядаць, што ў ім знаходзіцца. Вакол нікога. На хвіліну ім авалодала сквапнасць:забяру, скарбаў хопіць на ўсё бязбеднае жыццё. і ўжо памкнуўся ладаваць скарбы ў пляцак.

І тут яго ахапілі сумненні:“Гэта ж не маё. Нячыстая сіла мяне спакушае...”. Дрыжачай рукой ён перахрысціў кораб і апусціў у ваду. У гэты момант узняўся віхор, раскідаў намёт, закруціў верхавіну сасны, і зноў усталявалася цішыня. Потым з вышыні пачуўся мілагучны жаночы голас:

–Ты шляхетны манах, стрымаў абяцанне не быць сквапным. Табе я даю ганаровае даручэнне:вазьмі з караба сердалікавую залатую брошку і занясі ў Вільню да абраза Маці Божай Вастрабрамскай. Гэта падарунак ад Полацкай зямлі, ад Ефрасінні. Манах выканаў даручэнне–занёс яе ў Вільню. Гэту брошку і зараз можна ўбачыць прышпіленай да абраза Маці Божай Вастрабрамскай

Мокры камень (легенда)

Лес паміж вёскамі Сурвілішкі і Дзяўгуны называюць Цыганскім балотам, бо калісьці ў гэтым месцы стаяў цыганскі табар. І была ў табары

маладая вельмі прыгожая дачка цыганскага барона. Адночы сын селяніна, вяртаўся пасля касьбы да хаты і здалёку пачуў цудоўную песню, якая даносілася з лесу. Хлопец падаўся на гэты чароўны голас і ўбачыў пасярэдзіне невялікай паляны на вялікім камені прыгожую дзяўчыну, якая спявала. Калі ж скончылася песня і погляды маладых людзей сустрэліся, то ў іх сэрцы ўварвалася моцнае каханне. З таго часу кожны дзень сустракаліся закаханыя каля гэтага каменя. Але не прайшло гэтае каханне міма пільнай увагі мясцовых людзей ды цыганскага табара.

Суровыя законы былі ў нашых продкаў і ў цыган. Не маглі аб’яднацца ў шлюб хрысціянін з цыганкай. Бацькі строга загадалі Марціну не сустракацца з цыганкай, а бацька дзяўчыны, цыганскі барон, пры ўсім табары пакляўся засекчы сваю родную дачку і яе каханага, калі яны яшчэ хоць раз сустрэнуцца.

Моцнае кахан не магло змірыцца з забаронай. маладыя згаварыліся патаемна ўцячы. Але ўцёкі не ўдаліся. Маладыя толькі і паспелі моцна абняцца ля свайго каменя, як іх атачылі цыганы з табара, пад’ехаў цыганскі барон.

–Адрачыцеся!!!–грымнуў над маладымі яго рэзкі голас.

–Нізашто!–як перадсмяротны стогн, у адзін голас, вырвалася з грудзей закаханых.

–Перад тварам смерці, апошні раз прашу! Адрачыцеся!–у распачы закрычаў барон.

Маладыя нічога не адказалі, толькі яшчэ мацней прыціснуліся адзін да аднаго. Абвёў барон цяжкім поглядам сваіх цыганоў і са слязьмі на вачах прамовіў:

–Рамэлы! Не магу парушыць я цыганскіх законаў і сваёй клятвы. Не ў маёй уладзе злучыць зямным шлюбам сваёй любай дачкі і гэтага хлопца.

–Дзеці мае, нізка схіляю я сваю галаву перад вашай мужнасцю і перад вашым каханнем. Бласлаўляю вас на шлюб нябесны. Хай злучыць вас вечнасць,–і з гэтымі словамі выхапіў шаблю ды адным ударам зассек абодвух, а сам упаў на мёртвыя целы закаханых і сканаў. Па застылым твары пацяклі струменьчыкі слёз.

Пасля гэтага камень, які быў сведкам трагічных падзей, пачаў плакаць. Таму і назвалі яго Мокры камень. Узімку нават снегу на ім не бывае, а ўлетку ў самую вялікую спеку не перасыхаюць на ім слёзы.

Музычны роў

Такую назву носіць паўночны прыток ракі Страчы–спакойны нешырокі з забалочанымі берагамі ручаёк. Працякае ён праз зыбкае тарфяністае балота, у якім да нашых дзён водзіцца асаблівы від буйных лягушак, якія вельмі музыкальныя. Вяскою “жабін хор” зладжана гарманічна шматгалосна і зычна спявае, а рэха разносіць і так узмацняе спеў, што чуцен ён далёка ў наваколлі. Цікаўныя не лянуюцца прыйсці за

некалькі кіламетраў, каб паслухаць. З-за гэтага і ручай назвалі Музыкальным Равом. Існуе паданне, што ў час палявання кароль Зыгманд Стары праязджаў грэбляй паўз ручай і зацікавіўся незвычайным меладычным спевам, што нёсся ад рэчкі.

—Што гэта за спеў?—звярнуўся ён да свайго блазна Станчыка.

—Ды гэта русалкі Музыканага Рава спяваюць. Спевамі яны прывабліваюць

у сваё царства падарожных, шчыра адорваюць іх сваімі жаночымі ласкамі і адпускаюць з багатымі падарункамі. Нямоглых мужчын заказываюць да смерці і выкідваюць на мурашнік,—хітравата патлумачыў

Станчык.

Кароль, якому ўжо ішоў сёмы дзесятак гадоў, ціскануў шпорами каня і моўчкі панёсся далей ад гэтага месца. Станчык не прамінуў заўважыць:

—Дрэнь справа ў караля. Не мець яму больш нашчадкаў.

Пазней з гэтага балотца і ручая прадпрымальны пан не ўпусціў шанца атрымаць карысць. Ён стаў тут спецыяльна разводзіць гэтую пароду буйных лягушак, якіх як далікатэс спажывалі мясцовыя санавітыя госці і нават адпраўляў лягушак у рэстараны Францыі.

(Запісана легенда ў 1993 годзе ад Казлоўскага Т.С. 1934 г. н.)

Мумія Адама (паданне)

Яніна была дачкою Свірскага магната, Адам—яго падданы. Адам валодаў выключным прыродным талентам майстра, мастака, музыкі, самавукай авалодаў граматай. Магнат заўважыў хлапчука, убачыў у ім кемлівага добрага слугу, які зможа прынесці карысць і праславіць імя гаспадара. Таму за свае сродкі яснавляльможны накіраваў Адама на вучобу ў Рым. За час вучобы Адам набыў самыя разнастайныя і трывалыя веды. Ён стаў кампазітарам, мастаком, архітэктарам, урачом, настаўнікам...

Калі вярнуўся ў маёнтак, нечакана для магната Яніна закахалася ў Адама. На любоў паненкі Адам адказаў узаемнасцю. Толькі іх чыстае, светлае і высакароднае каханне недаспадобы прыйшлося магнату. Нягледзячы на тое, што Адам яму дорага каштаваў і быў патрэбен, магнат аддаў загад загубіць Адама. Адноўчы княжацкія лакеі злавлілі Адама, накінулі вяроўкі з прывязанымі цяжкімі камянямі і ўкінулі ў возера. Вестка аб гібелі каханага даляцела да Яніны. Князеўна паслала слуг, каб дастаць цела тапельца і па хрысціянску пахаваць. Слугі выцягнулі з возера толькі вяроўкі з прывязанымі камянямі, а трупа Адама не аказалася. Яніна не магла перанесці гэтае гора, цэлымі днямі плакала, адказалася ад яды, стала марнец на вачах...

Абураная паступкам мужа і ўстрывожаная за дачку, княгіня пакінула Свірскую рэзідэнцыю і з дачкой перасялілася ў пасажны маёнтак Стажкі каля Засвіра.

Адам жа быў добрым спартсменам і плыўцом. Калі апынуўся ў вадзе, то даў нырца, скінуў з шыі вяроўкі з прывязанымі камянямі, пераплыў возера і стаў хавацца ад князя ў навакольных лясах. З часам князеўне стала вядома, што Адаму ўдалося ўратавацца ад смерці і што ён блукае па лесе. Маці Яніны княгіня Свірская прызвала Адама перастаць хавацца і паабяцала даць благаслаўненне на шлюб з Янінай. Маладыя людзі абвянчалася. Княгіня ў якасці пасагу запісала Адаму свае ўладанні, на якіх Адам дазволіў манахам-кармялітам заснаваць манастыр. Пазней каля манастыра на маляўнічым узвышшы збудаваў вялікі касцёл. З нагоды асвячэння новага касцёла сабралася шмат вернікаў. На беласнежнай сцяне святыні вылучалася палотнішча з надпісам, што касцёл збудаваны ў гонар фундатаркі касцёла Яніны. І тут здарылася трагедыя. Вецер адарваў ад сцяны канец з надпісам. Будаўнікі прыставілі звязаныя лесвіцы і памкнуліся палотнішча лезці, каб замацаваць палотнішча, але Адам запырэчыў і палез сам, каб засведчыць сваю асаблівую павагу да жонкі. Палотнішча замацаваў, але сам аступіўся і ўпаў на зямлю. Адама спешна павезлі ў Вільню да лекараў, але ўратаваць яго жыццё не ўдалося. У Вільні па просьбе Яніны цела Адама забальзаміравалі і змясцілі ў спецыяльную шкляную труну (некаторыя гавораць—хрустальную), якую ўстанавілі ў касцёле ля алтара.

Асабістае жыццё згубіла для Яніны ўсякі сэнс, яна адцуралася ад свецкага жыцця, вызваліла ад прыгону многіх сялян, перадала манастыру значную частку маёнтка і пасялілася ў манастыры... Няўцешная ўдава штодзень прыходзіла да труны маліцца за душу люблага чалавека. Адноўчы знайшлі яе над труной мёртвай. Манахі пахавалі Адама і Яніну на цвінтары...

Ішоў час. Гісторыя Яніны і Адама абрасталала легендамі, ператвараючыся ў велічнае паданне, гісторыю светлага і чыстага кахання. Часта прыходзілі і прыезджалі ў Засвіра людзі, каб схіліць галаву перад магіламі Адама і Яніны. І пайшлі чуткі, што нібыта Адам паяўляецца ноччу ў касцёле і малюе абраз святой Яніны. І сапраўды, такія абраз аднойчы быў знойдзены ў касцёле, а пад ім—невялічкая драўляная статуэтка самога Адама. Можа цуд, можа гэта зрабіў нейкі самародак з народа. Касцёл стаў месцам паломніцтва. Да магілаў Адама і Яніны. заступнікаў і ахоўнікаў шлюб і сям'і, сталі прыходзіць маладыя перад тым, як узяць шлюб, каб прасіць благаслаўнення на сямейнае шчасце...

Аповед пра хрустальную труну з муміяй Адама перадаваўся з вуснаў у вусны. Адноўчы манахі-паслушнікі асмеліліся ноччу праверыць, ці сапраўды ў магіле маецца хрустальная труна. Адкапалі магілу і параканаліся, што праўда. Было вырашана труну з муміяй зноў устанавіць у касцёле. Астанкі Адама сталі шанавацца як нятленныя мошчы. Калі ў 1863 годзе царскія ўлады сталі перабляць касцёл пад царкву, манахі

вынеслі шклянны саркафаг з муміяй і закапалі на цвінтары поруч з Янінай. У час Першай сусветай вайны немцы прыстасавалі манастыр пад шпіталь, а касцёл вярнулі каталікам. Вернікі зноў устанавілі шклянны саркафаг у касцёле. Немцаў зацікавіла мумія, і яны намерваліся вывезці яе ў кунсткамеру Берліна. Вернікі дачуліся пра намер і вырашылі не аддаць ім свайго заступніка. Калі спяшаючыся ноччу выносіліз касцёла труну, то незнарок стукнулі ў кант муру. Труна разбілася. Мумію пераклалі ў наспех збітую драўляную труну і закапалі ў садзе Налівайкі.

Калі немцы пакінулі Засвір, вернікі пад мумію заказалі прыстасавалі цынкаваю труну і ўстанавілі яе ў нішы касцельнага падзямелля. У другую сусветную вайну цынкавую труну немцы забралі для забітага ля Лунтуп гаўляйтара Бэка і адпілавалі ад муміі нагу, якую павезлі ў Германію на экспертызу. Вернікі зноў зрабілі Адаму драўляную труну і ўстанавілі ў падзямеллі. Пасля вайны касцёл быў зачынены, у манастыры размясціліся школьныя майстэрні, а касцёл апынуўся закінутым. Пра мумію Адама стала вядома турыстам. Сярод іх знайшліся блюзнеры, якія вынеслі мумію з падзямелля, прыставілі пад дрэва і фатаграфаваліся з ёй... Зараз мумія па распараджэнні старшыні Свірскага гарпассавета Гаспадарова С. А. перазахавана на засвірскім магільніку.

А парафіяне і па сёння захоўваюць цікавае паданне аб каханні двух адданых сэрцаў.

Запісаў І. П. Драўніцкі ў 1978 годзе.

Паданне пра Ярылу

Нашы продкі гэта прыпісвалі аднаму з багоў дахрысціянскага пантэону беларусаў Ярылу. Імя Ярыла этымалагізуецца ад славянскага слова яра–вясна. Адсюль і ярына, ярачка, яркі, яравізацыя. Беларусы 24 красавіка (па старому стылю) ладзілі ў гонар Ярылы святкаванне. Выбіралі дзяўчыну і апраналі яе ў белае адзенне Ярылы, які ўяўляўся маладым прыгожым мужчынам. Ён быў босы, трымаў у правай руцэ шчыт з выявай сонца ў выглядзе чалавечага твару ў фас, у левай–жытнёвыя каласы. Дзяўчыне апраналі на галаву вянок з кветак і садзілі на белага каня, прывязанага да слупа. Вакол дзяўчаты вадзілі карагод і спявалі песні пра Ярылу, як апекуна расліннай урадлівасці, жывёльнай плоднасці, чалавечага дабрабыту.

Прабітае сэрца (легенда)

Пасля ўдалага палявання ў час вячэры-гулянку паны суседніх маёнткаў Хамінскі і Храноўскі дамовіліся пажаніць сваіх дзяцей Галю і Вінцэнта. Раней пытаць у дзяцей згоды на шлюб не было прынята – усё вырашалі бацькі. Вяселле дамовіліся справіць тады, калі Галі споўніцца 17 гадоў. Пра гэты дагавор ведалі слугі, жонкі.

Вінцэнт пасля смерці бацькі аставіў вайсковую службу і сам вёў гаспадарку. Вінцэнтаў бацька быў скупаваты, сына грашмі не песціў. Пры жыцці бацькі сын быў дысцыплінаваны, але атрымаўшы спадчыну, вырашыў пагуляць, а потым узяцца за справу. Вінцэнт так аддаўся гулянкам (карты, кабакі, жанчыны), што хутка ўсё праматаў, нават праіграў у карты сядзібны дом.

Калі ж бацька Галі захварэў, то весці гаспадарку запрасіў Данілу, сына свайго сябра. Малады хлопец добрасумленна ўзяўся за справу. Ён некалькі разоў у тыдзень аб'язджаў фальварковыя ўладанні, сачыў за парадкам. Асабліва любіў праехацца па “панскай дарозе”. Часта да яго падсядала ў брычку гарэзлівая дачка пана – Галя. Яна як ластаўка шчабятала, захаплялася прыгажосцю азёр і ракі Страчы. Іншы раз спявала. Спеў яе паўтарала шматгалосае лясное рэха. Такія паездкі былі прыемнымі і Данілу.

У Альшэве рыхтаваліся да балю з нагоды семнаццацігоддзя Галі. Запрасілі гасцей.

У час чарговай паездкі Галя звярнулася да Данілы:

– Глянь на возера! Яно як сэрца. Хвалюецца таксама як маё сэрца...

Потым яна абняла Данілу, моцна пацалавала і прашаптала:

– Я хачу, каб на балі ты танцаваў толькі са мной. Згода?

– Згода, – разгублена адказаў Даніла.

На балю прыехала шмат гасцей. Быў запрошаны і Вінцэнт. Калі ўбачыў прыгажуню Галю, то ўспомніў пра заручыны. Вось удача! Шлюб дапаможа паправіць пахіснуўшыся справу.

Пачаліся танцы. Па праву нарачонага, Вінцэнт загадаў мазурку і памкнуўся запрасіць Галю. А Галю вёў на круг Даніла...

Вінцэнт вызваў Данілу на дуэль. Месцам двубою прызначылі паянкі між ляснымі азёрамі, куды і памчалі на карэтах. Даведаўшыся пра паядынак, Галя памчала наўздагон. Калі збягала з гары, то ўчула два выстралы. Потым убачыла Вінцэнта, які стаяў ля дрэва, трымаючы руку ля грудзей, праз пальцы струменілася кроў.

Галя падбегла да параненага, каб аказаць дапамогу, а ў гэты момант Вінцэнт выхапіў кінжал і ўтапіў яго ў маладое дзявочае цела:

– Ні мне, ні яму, – былі яго апошнія словы.

Даніла падхапіў дзяўчыну і панёс на гару да карэты. Галя абняла яго рукой і шаптала:

– Любы... Дарагі... Не хвалюйся... Я выжыву... Я моцная... Мы будзем шчаслівыя. Глянь на наша возера – сэрца...

Возера было такое, як заўсёды. Але раптам вецер моцна зморшчыў ваду і на сярэдзіне возера паказаўся прадаўгаваты востраў. Ён нагадваў рану на сэрцы Галі, якая на руках Данілы сканала...

– Галя! Галубачка! Галубэлька мая! – у распачы закрычаў юнак.

– Галубэлька! Галубэлька-а-а-а, – некалькі разоў паўтарыла рэха.

І зараз рэха на Глубэльцы паўтарае сказанае па некалькі разоў.

Востраў – застыўшая кроў раны на чыстым дзявочым сэрцы з’яўляецца асуджэннем ганебных чалавечых якасцей: карыслівасці, зайздрасці і рэўнасці.

(Расказчыца Браніслава Іванаўна Габрыновіч).

Рыбін цар (паданне)

Ілюк Эдмунд расказаў пра незвычайны выпадак, што здарыўся на беразе Глублі.

– Ішоў я ноччу лавіць ракаў (яны ноччу добра “ідуць” на запалены смаляк). Чую, што ў возеры ад рыбы аж кіпіць вада. Свяціў месяц. Бачу, ляжыць выкінуты хваляй на бераг вялікі, бы бервяно, шчупак. Я ўхапіў яго – ды ў мех. Не паспеў зрабіць і пару крокаў, як шчупак страпянуўся, прарваў мяшок, глянуў на мяне чырвонымі вачмі, закрычаў жудасным голасам і пляснуўся ў ваду. Гэта быў няйначай чорт ці рыбін цар. Пра паходжане некаторых рыб расказаў мне яшчэ дзед. У час навальніцы чэрці, якія хаваліся ад Божай кары ў ваду, ператвараліся ў рыбу. У гэтых рыб чырвоныя вочы. Рыбакі асцерагаюцца іх есці.

Яшчэ расказаў, што рыбы, як і ўсе жывыя істоты, маюць свайго цара, які ўладарыць над усімі рыбамі, што жывуць у гэтым вадаёме і ахоўвае іх ад рыбакоў і паляўнічых. Адратаваць ён можа нават злоўленую рыбу, як толькі даведаецца пра прапажу. Там, дзе жыве рыбны цар, рыбакі рэдка могуць пахваліцца хоць якімсьці ўловам. І наадварот, калі рыбны цар некуды адлучаўся, то можна было вылавіць ледзь не ўсю рыбу з гэтага вадаёма. Ніхто з простых людзей ніколі не бачыў цара рыб. Аб яго прысутнасці мяркуюць па тым, што раптам, нібыта па нейкім загадзе, рыба вялікімі чародамі перабіраецца з аднаго вадаёма ў другі, спусташаючы першы і перапаўняючы другі. Ubачыць цара рыб маглі толькі моцныя рыбаловы-чараўнікі. Адрозніць яго ад звычайнага чалавека можна было па рыбіным хвасце. У абліччы вясёлага паніча, але з нябачным рыбіным хвостом, цар рыб мог наведваць чалавечыя пагулянкі, напрыклад, вяселлі, вечарынкi.

Цікавы факт: шчупакі вельмі чуйныя да сонца, яны заўсёды стаяць галавой у той бок, дзе ў гэты момант знаходзіцца сонца, нават, калі дзень пахмурны. Таму дасведчаныя рыбакі знаходзяць месцазнаходжане сонца на небе па накірунку шчупаковай галавы. Тут на беразе стаіць скульптура “Рыбін цар”

Слязлівы камень”(легенда)

Ля вёскі Раманішкі быў закапаны адным тубыльцам ў зямлю камень, які называлі “Слязлівы камень”, Пра камень апавядаюць, што калісьці тут жылі два млынары, якія ўвесь час сварыліся. Адзін з іх намагаўся стварыць шкоду іншаму, але сабака таго млынара заўсёды перашкаджаў. Калі сабака здох, гаспадар, які вельмі шкадаваў свайго

сябра-сабаку, паставіў на яго магіле камень. Але канкурэнт сцягнуў камень з магілы, жадаючы адпомсціць сабаку нават пасля смерці. Людзі кажуць, што пасля таго камень пачаў плакаць, а да святататніка ўначы стала прыходзіць розная нечысць і прывіды і смактаць з яго сокі. За некалькі месяцаў той млынар зусім высах і хутка памёр.

Сярэбраная крынічка (легенда)

На ўскрайку фруктовага саду стаяў домік, у якім жыў садоўнік. Вясной, летам, восенню ў садзе работы шмат, а ўзімку – менш. Каб дарэмна не траціць час, садоўнік плёў зімой для яблыкаў кашы, кошыкі і карзінкі. Яму дапамагала жонка і асабліва захапляўся пляценнем іх сын Янка. Сям’я жыла дружна, зладжана. А вясной здарылася бяда – раптоўна памерлі бацькі Янкі. Пані ўсынавіла сірату, адвяла ў палацы асобны пакой і разам са сваім сынам адправіла ў школу. Хлопчыкі пасябравалі. Яе сын Стась больш чытаў кнігі пра вайну, подзвігі, а Янка займаўся сваёй любімай справай – пляценнем. Плёў кошыкі і кошычкі з лазы, яловых каранёў, навучыўся рабіць карзіначкі з лучыны, ліпавай кары, бяросты. З часам у ход пайшоў рагоз, чарот, саломка. Яго фантазія стварала адмысловыя падвазонніцы, кашолачкі, фруктоўніцы, хлебніцы, цукерніцы, падносы, шкатулкі, сумачкі, брылі, цацкі, насценныя пано. Усе вырабы Янкі пані выстаўляла ў гасцёўні як аздобу інтэр’ера.

Хлопцы падраслі і паехалі вучыцца ў Вільню: Стась захацеў стаць афіцэрам, а Янка – садоўнікам. Летам хлопцы прыязджалі ў Альшэва на вакацыі. Стась больш займаўся спортам, коннай яздой, а Янка – пляценнем. Колькасць адмысловых плеченых вырабаў з кожным годам усё павялічвалася. Улетку да Хамінскіх прыязджала адпачываць шмат санавітых гасцей. Яны з цікавасцю аглядалі вырабы, захапляліся майстэрствам Янкі. Пані прыкмеціла, што многія хацелі б набыць вырабы ў якасці сувеніраў, і, параіўшыся з Янкам, аднойчы аб’явіла:

– Гэта работы майго прыёмнага сына круглага сіраты Янкі. Каб стварыць вам прыемнасць, мы дамовіліся, што можаце браць сувеніры на памяць аб наведанні Альшэва за сімвалічны кошт. Вось у гэты кош кладзіце манеты, хто колькі ахвяруе. Гэта будзе ад вас падарунак Янку ў час яго вяселля. Трэба сказаць, што госці не скупіліся. Больш таго – адзін перад адным шчодро сыпалі жмені сярэбраных манет у кошык-скарбонку. Праз некалькі гадоў кош даверху напоўніўся манетамі.

Адным летам Янка пазнаёміўся з дзяўчынай, якая адпачывала тут з мамай. Гадзінамі сядзелі яны ў альшэўскім парку на лавачцы ля дарожкі, што вяла да прыстані. Аб іх размовах ведалі хіба толькі стогадовыя ліпы ды разгалістыя дубы. Аднойчы Янка прызнаўся прыёмнай маці, што кахае Аню. Якімі шчаслівымі былі закаханыя, калі даведаліся, што дарослыя да іх каханья адносяцца з разуменнем. Калі Стась запісаўся дабравольцам на турэцкую вайну вызваляць Балгарыю, то Янка таксама вырашыў ехаць разам з ім у якасці ад’ютанта. Засулавала Аня. Адна

хадзіла на іх улюбёнае месца, успамінала пра сустрэчы, чакала, спадзявалася, што любы хутка вернецца.

У адзін з вечароў з-пад зямлі выбілася, завіравала крынічка. Што гэта за знаменне? Праз некаторы час прышла вестка, што ў час адной бітвы Янка загінуў.

– Гэта крынічка – вестачка ад люблага, што яго няма ў жывых, – загаласіла Аня, і яе слёзы разам з крынічнай вадзіцай пацяклі ў Страчу. Пані, не ведаючы што рабіць з сабраным срэбрам, прынесла кошык да крынічкі і высыпала скарб ў яе бяздонную глыбіню як ахвяру за душу Янкі...

Многім наталяла смагу крынічка сваёй вадзіцай. Чысціня вады і прыемны смак можа ад срэбра, але хутчэй ад гыбокага і моцнага чалавечага каханья. Ад Сярэбранай крынічкі да палаца Хамінскія правялі вадаправод. Яшчэ ў 1950 годзе пілі ваду гэтай крынічкі дзеці, якія адпачывалі ў піянерскім лагеры.

Таўкун і Таўкунец

У наш час ападкі бываюць у выглядзе дажджу, снегу, граду. Даўней жа сустракаліся і пясчаныя дажджы. А пясок – гэта насенне камянёў. Трапіць яно ў спрыяльнае месца – і вырасце камень. Але ён вырастае не з кожнай пясчынкі. Для гэтага патрэбны вельмі строгія ўмовы: каб ні звер, ні птушка, ні чалавек, ні нават вецер не скрануў яе. Па гэтай прычыне і маем каменне рознага памеру: з ячменнае зерне, з арэх, з яблык, з конскую галаву, а вялікіх няма. Расце камень вельмі-вельмі марудна і быць нескранутым ўдаецца далёка не ўсім. Таму камянёў-веліканаў вельмі мала.

Альшэўскаму валуну пашанцавала. Пяшчынка трапіла на вільготную глебу ў лясным гушчары, дзе не ступала нічыя нага. За тысячы гадоў яна вырасла ў вялікую глыбу. А з гадамі ў кожнага набываецца досвед і мудрасць. І ў каменя таксама. А каб далучыцца да гэтай мудрасці, спазнаць яе і карыстацца ёй патрэбны асаблівыя якасці, асаблівыя ўменні і звышнатуральныя сілы. Людзей, якія гэта спасцігаюць, называюць знахарамі, варажбітамі, ведунамі, чарадзеямі.

Непадалёку ад валуна стаяла хаціна. У ёй жыў стары чалавек. Адкуль і калі ён сюды завітаў, ніхто не ведаў. А тое, што ён лячыў замовамі і прысыпкамі ведалі далёка ў наваколлі.

Сабраныя і высушаныя зёлкі пры месячным святле тоўк ён круглым чорным каменем у выемцы валуна і нешта шаптаў. Таму і назвалі яго Таўкуном, бо сапраўднага імя яго не ведалі. Пры нарыхтоўцы зеля яму спадарожнічаў вуж. Стоўчаныя зёлкі захоўваў у шматлікіх торбачках, якія былі зроблены са скур розных звяркоў, птушак, рыб і нават гадзюк. У кожнай торбачцы было зеля ад пэўнай хваробы. Больш сотні гадоў пражыў стары Таўкун, стаў нямоглым.

– І памерці час, ды смерць не бярэ, – сакрушаўся ён.

Аднойчы зімою зусім злёг. Стаў канаць, мучыцца, а памерці не можа. Ды якраз завітаў да яго старац-жабрак.

– А ты не імкніся забраць з сабой сакрэт, перадай сваё знахарства другому чалавеку, хай яно служыць людзям. Тады і сканаеш, – параіў той.

Паблізу ніхто не жыве, а пайсці да людзей у Таўкуна не хапала сілы. Ён паклікаў свайго сына, расказаў яму сакрэт знахарства і сканаў, быццам заснуў.

Да глыбокай старасці дажыў і сын Таўкуна, якога, як маладзейшага, звалі Таўкунец. Ён таксама лячыў замовамі і зёлкамі. Быў бяздзетны, не меў каму перадаць знахарства, ды і попыт на яго паслугі зменшыўся, бо медыцына навучылася лячыць многія хваробы. Пад старасць Таўкунца стаў даймаць страх, што як і бацьку прыйдзеца цяжка паміраць. Пра свае трывогі расказаў светару, які параіў пакрапіць хату і камень свяцонай вадой, просячы ў Бога лёгкай смерці.

Калі пасля грымотнай ночы прыйшлі да Таўкунца людзі за лекамі, то на месцы хаты ўбачылі чорнае папялішча. Ля пажарышча ляжала зробленае з жытнёвых каласкоў крапідла і гліняны гладыш. З гэтым гладышом напярэднані бачылі Таўкунца, калі той ішоў ад светара. Самога Таўкунца нідзе не было. Людзі мяркуюць, што за яго душу была схватка святой і нячыстай сілы і адна з іх забрала яго. Верагодней, што Бог адклікнуўся на яго мальбу аб лёгкай смерці.

Чароўнае люстэрка (легенда)

Раней азёр тут не было, стаяў густы лес, дзе ў хатцы жыў ляснік з дачкой прыгажуняй. Пачуўшы пра прыгажуню, прыезджалі да яе ў сваты багатыя жаніхі, але Нара ўсім адмаўляла. Яна любіла дужага і смелага юнака, майстру на ўсе рукі. Аднойчы юнак падараваў ёй люстэрка:

–Беражы яго, яно чароўнае, зробленае з крынічных пясчынак. У яго празрыстай глыбіні ты зможаш убачыць свой лёс. Калі Нара заглянула ў люстэрка, то ўбачыла ў ім сіняе неба, блакіт возера, над якім лунае чайка. Минула лета. Нічога кепскага не прарочыла праява. А восень прынесла бяду Слугі мясцовага багацея нечакана наскочылі ў хату, лесніка забілі, а дачку схапілі і даставілі гаспадару. Плакала і сумавала Нара, чакаючы паратунку ад любімага. І дапамога прыйшла. Юнак прабраўся ў харомы, забіў барына, але прачнулася варта...Закаханыя конна імкнуліся ўцячы ад пагоні, а яна ўсё бліжэй і бліжэй. Юнак адпраўляе Нара у бок яе дома, а сам адводзіць пагоню. Прымчала конна дзяўчына да свайго дома, а там адно папялішча. Сышла на зямлю, чакае жаніха, а яго ўсё няма. Успомніла тады Нара пра люстэрка, заглянула ў яго і ўбачыла–ляжыць яе каханы забіты, стаіць над ім верны конь... Апанаваная жахам выпусціла з рук люстэрка –і там, дзе ўпалі серабрыстыя асколкі, заблішчалі азёры, а Нара ператварылася ў чайку і ўсё кружыць над возерам, крычыць, кліча свайго каханага.